

Alternativní způsoby řešení sporů

Přednáška dne 18. 11. 2008

Petr Lavický

Pojem a druhy ADR

Pojem ADR

- **ADR** (alternative dispute resolution)
 - alternativy vůči státem garantovaným způsobům řešení sporů
 - alternativy vůči řešení sporů v civilním řízení soudním → **mimosoudní** řešení sporů (převažující názor)

Charakteristické rysy

■ Dobrovolnost

- výjimky – např. obligatorní pokus o využití mediace pod sankcí nepřípustnosti žaloby

■ Účast třetí osoby

- nezávislá, nestranná a na věci nezúčastněná
- vede strany k dohodě (→ mediace, konciliace)
- může spor rozhodnout (→ arbitráž)

Základní druhy

■ Formalizované metody

- arbitráž (rozhodčí řízení)

■ Neformalizované metody

- mediace
- konciliace

■ Další metody

- ombudsman
- neutrální posouzení, mini-trial
- znalecké posouzení (expertiza)
- med-arb, med-aloo atd.

Mediace a konciliace

Pojem

1. **Neformální řešení sporu za účasti třetí osoby**
 2. **Dobrovolnost**
 3. **Výsledkem je dohoda stran**
- **Různé koncepce vztahu mediace a conciliace**
 - synonyma
 - conciliace je druhem mediace
 - samostatné metody

Ad 1. Postavení třetí osoby

- **Nestrannost, nezávislost, nezúčastněnost na věci**
- **Absence rozhodovacích pravomocí**
- **Usnadňuje stranám dosažení kompromisu**
 - rozlišuje-li se mezi conciliací a mediací, považují se zásahy conciliátora za intenzivnější (navrhuje znění dohody, kdežto mediátor nikoliv) → „conciliátor je neobvykle aktivní mediátor“

Ad 2. Smluvní základ (dobrovolnost)

- Mediace ani konciliace není v ČR upravena
 - výjimkou je z. č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, a § 12 z. č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
- Není ani zakázána → **nepojmenovaná smlouva**
- Smlouva musí stanovit
 - druh ADR
 - minimální procesní pravidla
 - důvěrnost mediace (konciliace) atd.

Ad 3. Výsledek

- Nikoliv vykonatelné rozhodnutí
- Výsledkem je ale **dohoda** stran (typicky dohoda o narovnání)
- Dohoda může být **exekučním titulem** pouze v případě, že bude pojata do **notářského** nebo **exekutorského zápisu se svolením k vykonatelnosti** [§ 71a až § 71c not. řádu, § 78 písm. a) exekučního řádu]

Výhody mediace (konciliace)

- Rychlé vyřešení sporu
- Konsensuální řešení → předpoklad dalšího zachování vztahů
- Nižší zátěž soudů
 - povinné využití mediace
 - motivační funkce soudního poplatku

Rozhodčí řízení (arbitráž)

Pojem

- Rozhodce (rozhodčí soud)
 - je **nestrannou** a na věci **nezúčastněnou** třetí osobou
 - není součástí státního aparátu, tj. **není nositelem soudní moci**
 - jeho pravomoc je založena **rozhodčí smlouvou** → **přenesení pravomoci** z civilního soudu na rozhodce
- Výsledkem rozhodčího řízení je **rozhodnutí**
 - je pro obě strany **závazné**
 - může sloužit jako **exekuční titul**

Formy rozhodčího řízení

- **Institucionální arbitráž** (stále rozhodčí řízení)
 - odehrává se před stálými rozhodčími orgány
 - např. Rozhodčí soud při HK a AK ČR
 - vlastní procesní řády, jimž se musejí strany podřídít
- **Arbitráž ad hoc** (příležitostná)
 - rozhodce jmenovaný pouze pro konkrétní případ
 - větší kontrola stran nad průběhem arbitráže x důvěryhodnost

Druhy rozhodčího řízení

■ Všeobecné

- jakékoliv majetkové spory

■ Specializované

- pouze určité druhy majetkových vztahů (např. řízení před burzovním rozhodčím soudem ze sporu vzniklého z obchodování na komoditní burze)

Rozhodčí řízení v platné právní úpravě

Z. č. 216/2004 Sb., o rozhodčím řízení
a o výkonu rozhodčích nálezů

Prameny právní úpravy

- Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů
- Zvláštní úpravy
 - Např. burzovní rozhodčí soud pro rozhodování sporů z burzovních obchodů podle § 28 zákona č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách
 - § 19 z. č. 301/1992 Sb., o HK ČR a AK ČR
 - § 72 z. č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu (burzovní rozhodčí soud)
- Zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi

Věci projednávané v rozhodčím řízení – arbitrabilita sporu

■ Majetkový spor

- výjimkou jsou spory vyvolané výkonem rozhodnutí (exekucí) a incidenční spory

■ Existence **civilní soudní pravomoci** → soukromoprávní spor

■ Možnost uzavření **smíru** → dispoziční volnost stran

Založení pravomoci rozhodce

- Rozhodčí smlouvou
 - smlouvou o rozhodci
 - týká se jednotlivého, již vzniklého sporu
 - rozhodčí doložkou
 - týká se všech sporů, které by v budoucnu vznikly z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů
- Rozhodčí smlouvou strany (podmíněně – viz § 106 o. s. ř.) odnímají **pravomoc** soudu a zakládají pravomoc rozhodce

Povaha rozhodčí smlouvy

- Rozhodčí smlouva je dvoustranným **procesním** úkonem
- **Nejde o úkon hmotněprávní, ani smíšený**; smlouva je obecným právním institutem, uplatňujícím se jak v právu soukromém, tak veřejném
- Její platnost proto nelze posuzovat přímo podle ustanovení hmotněprávních předpisů, ale podle předpisů **procesních**; **hmotného práva se použije pouze analogicky pro vyplnění mezer** (a to pouze tam, kde to veřejnoprávní povaha civilního procesu připouští)

Rozsah pravomoci

- Pravomoc rozhodce se vztahuje na
 - právní vztahy, na něž rozhodčí smlouva dopadá přímo (na **základní spor**)
 - „právní **platnost** těchto právních vztahů“ (§ 2 odst. 4) – nesmyslná formulace
 - právní vztahy **související**
 - náhrada škody
 - vydání bezdůvodného obohacení apod.

Obligatoční obsah rozhodčí smlouvy

■ Označení stran

- rozhodčí smlouvu mohou uzavřít FO i PO (vyjma veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízení), mají-li
 - způsobilost být účastníkem
 - procesní způsobilost
- rozhodčí smlouva zavazuje též **právní nástupce** (universální i singulární); pravidlo je dispositivní

■ Vymezení sporu

- již existujícího (smlouva o rozhodci)
- určením právního vztahu nebo okruhu právních vztahů, z nichž by mohly v budoucnu spory vznikat (rozhodčí doložka)

Fakultativní obsah rozhodčí smlouvy

- Počet a osoby **rozhodců**, případně způsob jejich určení
- Vyloučení závaznosti smlouvy pro **právní nástupce**
- **Sudiště**
- **Procesní pravidla** (pouze u arbitráže *ad hoc*)
- Pověření rozhodců rozhodnout spor podle **zásad spravedlnosti**, nikoliv podle hmotného práva
- Dohoda o možnosti **přezkumu** rozhodčího nálezu

Zánik účinků rozhodčí smlouvy

- Dohodou účastníků
 - o zrušení rozhodčí smlouvy
 - o zrušení hlavní smlouvy (rozhodčí smlouva je na ní závislá)
- Splněním účelu
- Uplynutím doby, naplněním podmínky
- Zrušením rozhodčího nálezu podle § 31 písm. a) a b) (ve spojení s § 34 odst. 1); nespočívá-li důvod zrušení rozhodčího nálezu ve vadách samotné rozhodčí smlouvy, její účinky zůstávají zachovány (§ 34 odst. 2)

Předpoklady pro výkon funkce rozhodce

- Rozhodcem může být fyzická osoba
 - zletilá
 - plně způsobilá k právním úkonům (u cizince viz § 4 odst. 2)
 - ve výkonu funkce rozhodce ji nebrání zvláštní předpis
 - právnické vzdělání se nevyžaduje
- Rozhodce musí svou funkci **písemně přijmout**; k tomu jej nikdo nemůže nutit
- Rozhodce musí být **nezávislý a nestranný**
 - je vyloučen pro podjatost (§ 8, § 11, § 12)

Určení rozhodců

- Počet rozhodců musí být vždy **lichý**
- Primárně **rozhodčí smlouvou**
- Podpůrně (a dispozitivně) podle **zákona**
 - každá **strana jmenuje 1 rozhodce**, a ti pak **zvolí předsedajícího rozhodce**
 - není-li rozhodce jmenován nebo zvolen, jmenuje jej **soud**
- U institucionální arbitráže viz **řád stálého rozhodčího soudu**

Zahájení rozhodčího řízení

- Řízení se zahajuje žalobou
- **Náležitosti rozhodčí žaloby a odstraňování vad** – subsidiární použití OSŘ
- Zahájení rozhodčího řízení má tytéž účinky, jako zahájení civilního řízení soudního
 - zejm. stavění běhu lhůt
- **Zachování účinků** v případě, že rozhodci popřou svou pravomoc nebo byl-li zrušen rozhodčí nález – § 16

Procesní pravidla dopadající na průběh řízení

■ Arbitráž ad hoc

- strany se mohou na procesních pravidlech **dohodnout**
- procesní pravidla může **stanovit předsedající rozhodce**, je-li k tomu zmocněn stranami nebo všemi rozhodci
- není-li dohody stran, postupují rozhodci způsobem, který považují za **vhodný**

■ Institucionální arbitráž

- strany se podřizují **procesnímu řádu stálého rozhodčího soudu**

■ Podpůrně se použije OSŘ

Zásady řízení

- Zásada rovnosti stran
- Zásada dispoziční
 - včetně možnosti dohodnout se na procesních pravidlech a na pravidlech, podle nichž se sporná věc posoudí (pravidla spravedlnosti)
- Zásada ústnosti (dispositivní)
- Zásada **neveřejnosti**

Dokazování

- Povinnost zjistit skutkový stav potřebný pro rozhodnutí sporu
- Rozhodci nejsou nositeli veřejné moci
 - mohou vyslýchat svědky, znalce a strany, jen když se k nim **dobrovolně** dostaví a poskytnou výpověď
 - jiné důkazy mohou provádět rovněž jen tehdy, jsou-li jim poskytnuty
- Možnost **dožádání** civilního soudu

Rozhodnutí

■ Rozhodčí nález

- rozhodnutí ve věci samé
- musí být odůvodněn (dispositivní)
- věc samu rozhodci posuzují podle
 - **hmotného práva**, které je pro spor rozhodné
 - **zásad spravedlnosti**, pokud je k tomu strany výslovně pověřily

■ Usnesení

Přezkum rozhodčího nálezu

- Rozhodnutí je zásadně konečné
- **Strany se však mohou na možnosti přezkumu dohodnout**
- Dispozitivně platí, že žádost o přezkoumání musí být zaslána druhé straně **do 30 dnů** ode dne, kdy byl straně žádající o přezkoumání doručen rozhodčí nález

Účinky rozhodčího nálezu

- Rozhodčí nálezu má účinky „pravomocného soudního rozhodnutí a je soudně vykonatelný“, tj. nabývá
 - **právní moci**
 - konečnost
 - závaznost a nezměnitelnost (překážka *rei iudicatae*)
 - **vykonatelnosti** → je exekučním titulem

Zrušení rozhodčího nálezu soudem a zastavení výkonu rozhodnutí

- Z důvodu **závažných vad** rozhodčího řízení lze podat žalobu o zrušení rozhodčího nálezu k civilnímu soudu
 - **procesní žaloba**
 - důvody jsou **taxativně** uvedeny v § 31
 - lhůta: **3 měsíce** od doručení rozhodčího nálezu
- Možnost **zastavení výkonu** z důvodů uvedených v § 268 OSŘ a § 35 ZRŘ

Doporučené studijní materiály

Internetové zdroje

- http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_cs.htm - EU
- www.amcr.cz – webové stránky Asociace mediátorů České republiky
- www.ecodir.org – ECODIR

Literatura I.

- Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004
- Klein, B., Doleček, M.: Rozhodčí řízení. Praha: ASPI, a. s., 2007
- Macur, J.: Rozhodčí řízení a výkon rozhodčích nálezů. Právo a podnikání, 1995, č. 4 a 5
- Mothejzíková, J., Steiner, V. a kol.: Zákon o rozhodčím řízení. Komentář. Praha: C. H. Beck, 1996
- Rašan, P.: Alternativní řešení sporů, arbitráž a rozhodci v České a Slovenské republice a zahraničí. Praha: C. H. Beck, 2004

Literatura II.

- Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním styku. 2. vydání. Praha: ASPI, a. s., 2008
- Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při HK a AK ČR. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005
- Stavinochová, J., Hlavsa, P.: Civilní proces a organizace soudnictví. Brno: MU a Doplněk, 2003
- Winterová, A. a kol.: Civilní právo procesní. 4. vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2006